

بخش دوم

راهنمای تدریسی فصول کتاب

# من بزرگ‌تر می‌شوم



درس ۱: من به دنیا آمدم  
 درس ۲: من بزرگ‌تر شده‌ام  
 درس ۳: آیا ما مثل هم هستیم؟

مفاهیم کلیدی	راهبردها یا حوزه‌های موضوعی
<p>شناسنامه، مدارک مربوط به رشد بدنی و روانی</p>	<p>مدارک و شواهد تغییر و تحول</p>
<p>رشد و تغییر نیازها، توانایی‌ها، تغییرات بدن، درک حال، گذشته و آینده</p>	<p>زمان، تداوم و تغییر</p>
<p>کاربردهای شناسنامه</p>	<p>حقوق و قوانین</p>
<p>آگاهی از ویژگی‌های خود و مشخصات فردی شناسنامه (ایرانی بودن)</p>	<p>تعلق و هویت</p>
<p>خودباوری و امید به آینده و پیشرفت خود</p>	<p>مسئولیت‌پذیری</p>
<p>احترام به هموعان و دوست داشتن آنها به عنوان مخلوقات خداوند، برهیز از رذائل اخلاقی (تمسخر)</p>	<p>ارزش‌ها و اخلاق</p>
<p>رجوع شود به جدول پوشش مهارت‌ها (صفحه ۲۲ الی ۲۷ همین کتاب)</p>	<p>بررسی و کاوش، برقراری ارتباط، خلاقیت، مشارکت، واکنش شخصی و اظهارنظر</p>
	<p>مهارت‌های کاوشگری</p>

### **مضمون فصل و اهمیت آن**

در این فصل دانش آموزان با ابعاد مختلف رشد خود، مشخصات شناسنامه‌ای، کاربردهای شناسنامه آشنا می‌شوند و همچنین دربارهٔ استعدادها، توانایی‌ها و علاقه‌مندی‌های خود تأمل می‌کنند. با توجه به آنکه بحث ارتباط با خود یکی از عرصه‌های موردنظر در برنامه درسی ملی است، موضوع شناخت خود و هویت یک موضوع مهم تلقی می‌شود. در این فصل همچنین با آشنایی با فط زمان و قرار دادن وقایع و مدارک و شواهد به ترتیب و به‌طور متوالی روی فط زمان، زمینه‌های آموزش تاریخ شکل می‌گیرد.



## من به دنیا آمدم



انتظارات یادگیری : انتظار می‌رود دانش‌آموزان بتوانند :

- برخی کاربردهای شناسنامه را بیان کنند.
  - فرم مشخصات شناسنامه‌ای خود را به‌طور صحیح پر کنند.
- مواد و وسایل مورد نیاز : کتاب درسی، کپی شناسنامه یک دانش‌آموز، شناسنامه معلم

### پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها

آماده کنید

- بهترین پیشنهاد برای شروع آموزش، داستان خود معلم با صدای بلند و با ایجاد زیر و بم‌های مناسب در صدای خود، طوری داستان را بخواند که بچه‌ها فضا را مجسم و

احساس کنند نمایش را می بینند. بچه ها کتاب را می بندند و گوش می کنند.  
— سپس معلم سؤالاتی درباره داستان می پرسد: چرا پدر حمید گفت زیر گردن بچه را بگیر؟  
و شناسنامه چه فایده ای دارد؟ و ...

### آموزش دهید

— با پرسش و پاسخ از بچه ها به ویژه کسانی که نوزاد تازه متولد شده در خانه دارند ویژگی های نوزادان مثل عدم توانایی در سخن گفتن، راه رفتن، نشستن، چیزی را با دست گرفتن و ... را خاطر نشان کنید تا بچه ها برای درس بعد هم آماده شوند.

— بهتر است معلم شناسنامه خود را به کلاس ببرد و به بچه ها نشان بدهد و ببندد آن را توضیح دهد برای مثال محل تولد؟ محل صدور؟ شماره شناسنامه و ...؟ هر کدام چیست و به چه معنا است؟  
تأکید کنید که روی شناسنامه آرم جمهوری اسلامی ایران وجود دارد و این شناسنامه نشان می دهد که ما ایرانی هستیم و به کشور ایران تعلق داریم.  
با این کار معلم خود را در جلسه اول به دانش آموزان معرفی می کند و پیوند و نزدیکی عاطفی بیشتری بین معلم و دانش آموز به وجود می آید.

### به پایان ببرید

— بچه ها را راهنمایی کنید تا برای جلسه آینده برگه صفحه (۱) یعنی مشخصات شناسنامه ای خود را با کمک پدر و مادر تکمیل کنند و به کلاس بیاورند.  
— از یک یا چند نفر از دانش آموزان بخواهید یک بار از روی داستان بخوانند و کاربردهای شناسنامه را مرور و جمع بندی کنید.

— در جلسه آینده بچه ها باید کپی شناسنامه خود را به مدرسه بیاورند و یک بار در کلاس مشخصات شناسنامه ای خود را با توجه به برگه کپی کنترل کنند. (آوردن اصل شناسنامه به کلاس به صلاح نمی باشد)

**محورهای عمده ارزشیابی:** متناسب با انتظارات یادگیری دانش آموز باید چند کاربرد شناسنامه را بیان کند. همچنین در صورتی که به دانش آموزان یک فرم خام بدهید باید بتواند فرم مشخصات خود را (به غیر از شماره ملی که حفظ کردن آن به دلیل تعداد ارقام مشکل است) به درستی و از حفظ بنویسد و فرم را تکمیل کند.

**ملاحظات تدریس / دانستی‌های معلم**

● در هنگام کنترل برگه‌ها با کیی شناسنامه، محل صدور، محل تولد و فرق این دو را توضیح دهید. به‌ویژه در روستاها محل صدور شناسنامه با محل تولد فرق خواهد داشت زیرا شناسنامه در بخش، صادر و دریافت می‌شود. از بچه‌ها بخواهید برگه‌های خود را با هم مقایسه کنند و دانش‌آموزان مهاجر (کسانی را که در شهر یا روستای دیگری متولد شده‌اند) بشناسند و بی‌ببرند بچه‌ها ممکن است در شهرها یا روستاهای مختلف متولد شده باشند.

● دانش‌آموزان باید بتوانند به‌صورت عددی، روز، ماه و سال تولد خود را بنویسند و بفهمند. برای مثال ۱۳۸۳/۸/۱۵ برای این منظور ماه‌های سال را روی تخته بنویسید و با آنها تمرین کنید که ماه هشتم، ماه دوم، ماه سوم و ... کدام ماه است؟ دانش‌آموزان را ترغیب کنید با مقایسه‌ی ماه تولد و سال تولد خود با سایر بچه‌ها، میزان اختلاف سنی‌شان را محاسبه کنند.

# دورسی

## من بزرگ‌تر شده‌ام



### انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان بتوانند:

- برخی تغییرات بدنی، تغییر نیازها و توانایی‌های خود را با دلیل یا مدرک بیان کنند و آنها را از یکدیگر تمیز دهند.
- مدارک و شواهدی از تغییرات خود پیدا کنند و به کلاس بیاورند و آنها را به‌طور متوالی (ترتیب زمانی) مرتب کنند.
- روی یک خط زمان، تصویرها یا فعالیت‌های خود را برحسب گذشته، حال و آینده قرار دهند.
- آینده خود را مجسم و به نحوی (نقاشی، متن کوتاه و ...) بیان کنند.
- مواد و وسایل موردنیاز: کتاب درسی، گلدان یا ظرف کشت بذر یا گیاه، تصاویری از مراحل رشد یک گیاه یا حیوان (برای مثال جوجه در تخم) به‌صورت اسلاید یا نقاشی روی مقوا، کاربرگ‌های کتاب، کاربرگ تمرین و فهم خط زمان (کپی و تکثیر توسط معلم)، وسایل و مدارک و شواهد مربوط به



رشد خود که هر دانش آموز به کلاس آورده است.

### پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درسها

#### آماده کنید

– از یک یا دو هفته قبل از شروع این درس با کمک دانش آموزان دانه لوبیا یا ترجیحاً گندم یا ماش را در بشقابی خیس کنید و با قرار دادن پارچه مرطوب بر روی آن در کلاس، گندمها را سبز کنید، از بچهها بخواهید هر دو روز یک بار تغییرات را یادداشت کنند یا مثلاً قد گیاه سبز شده را با خطکش اندازه بگیرند. به آنها مراقبت از گیاه یا به عبارت دیگر

نیازهای گیاه مثل آب و نور خورشید را یادآوری کنید. با انجام این فعالیت، دانش آموزان برای درک دو مفهوم نیاز و تغییر در این درس آماده می شوند.

– یکی دیگر از اقداماتی که از قبل باید برای آن برنامه ریزی شود این است که از بچهها بخواهید وسایل و مدارکی از سالهای کودکی خود جستجو و در کیسه ای قرار دهند و به کلاس بیاورند. این مدارک ممکن است دست خط کلاس اول، نقاشی های دوره مهدکودک یا پیش دبستان، شیشه شیر نوزادی، لباس و وسایل اسباب بازی یا عکس های آنها در سنین مختلف باشد. جستجو و گردآوری این وسایل آنها را برای درک مفهوم «مدرك» و همچنین «خط زمان» آماده می کند.

– از بچهها بخواهید با مراجعه به کارت بهداشت خود (پرس وجو از مربی بهداشت که قبلاً با او صحبت شده است) میزان قد و وزن خود را در هنگام تولد و براساس آخرین اندازه گیری یادداشت کنند و به کلاس بیاورند.

#### آموزش دهید

– با استفاده از رشد گیاهی که دانش آموزان پرورش داده اند و نمایش اسلاید یا تصاویری بر روی مقوا (مثل مراحل رشد یک جوجه از تخم تا مرغ) و با پرسش و پاسخ از آنها بخواهید هر مرحله را با مرحله قبل مقایسه کنند تا مفهوم تغییر (عوض شدن، تغییر شکل و حالت و خصوصیات) را دریابند. دانش آموزان



در پایه دوم با مفهوم رشد در درس علوم آشنا شده‌اند. دوباره پنج خصوصیت موجودات زنده (غذا خوردن، تنفس، تولیدمثل، حرکت و رشد) را مرور کنید و نتیجه بگیرید که انسان هم رشد می‌کند.

— با توجه به فعالیت کاوشگری که درباره تغییرات قد و وزن انجام شده است از آنها بخواهید این ارقام را مقایسه کنند.

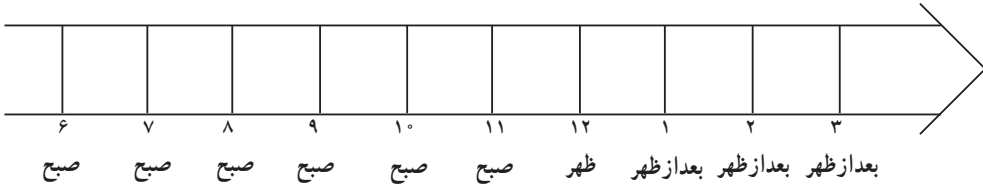
— از دانش‌آموزان بخواهید مدارک و شواهدی را که با خود آورده‌اند روی میز به‌طور متوالی مرتب کنند. مثلاً دست خط کلاس اول قبل از خط کلاس دوم یا شیشه شیر نوزادی قبل از لباس سه‌سالگی و ... از طریق پرسش و پاسخ مفهوم تغییر و اینکه اینها یک مدرک مستند می‌باشد و نشان می‌دهند که شما در گذشته چگونه بوده‌اید و تغییر کرده‌اید را به آنها بفهمانید.

سپس با پرسش و پاسخ تغییر نیازها و درخواست تأمین آنها (مثل نیاز به شیر و گریه کردن برای غذا در نوزادی) و تغییر توانایی‌ها (حرف زدن، انجام کارهای شخصی و خواندن و نوشتن) را به بحث بگذارید. — به منظور توجه دادن دانش‌آموزان به ارج نهادن برای کسانی که کودک را پرورش می‌دهند



بفش دوم : فصل اول

آنها را متوجه زحمات پدر و مادر و خانواده کنید و همچنین بخواهید نام دونفر از کسانی را به آنها خواندن و نوشتن یاد دادند یعنی معلم کلاس اول و یک نفر دیگر را به دلخواه در کار کتاب بنویسند.  
 - در این مرحله خط زمان و مفهوم گذشته، حال و آینده را آموزش دهید.  
 از برگه زیر کپی بگیرید یا آن را روی یک کاغذ A4 ترسیم و سپس کپی و در کلاس توزیع کنید.



در مرحله بعد روی تخته، به صورت مثال خودتان 3 مقطع زمانی را پر کنید.

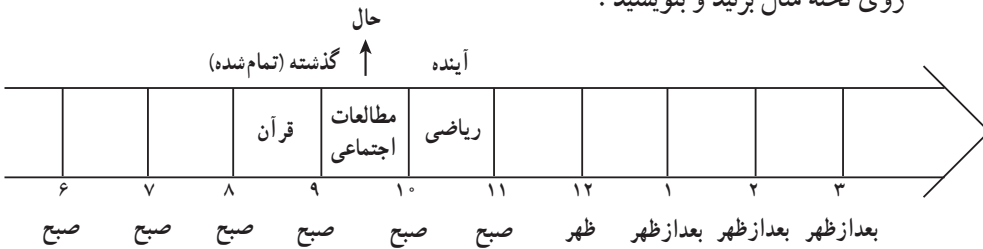
از بچه ها بپرسید هم اکنون یا الان در کدام خانه هستید؟

- ساعت 10-9 چه فعالیتی داریم؟ درس مطالعات اجتماعی

- ساعت قبل چه فعالیتی داشتیم که تمام شده؟ درس قرآن

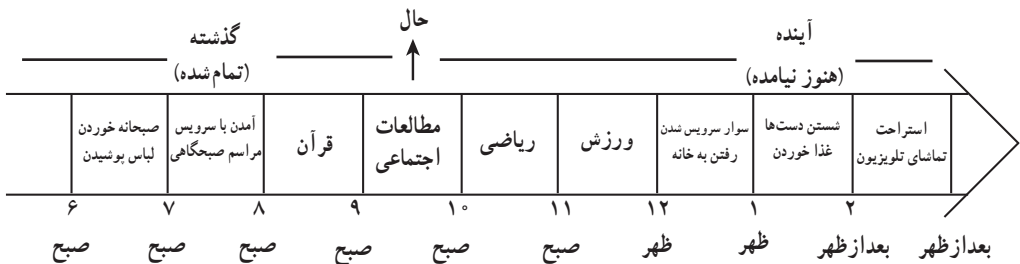
- ساعت بعد چه فعالیتی داریم؟ (هنوز نیامده) درس ریاضی

روی تخته مثال بنویسید و بنویسید :



اکنون از بچه ها بخواهید ابتدا خانه ای را که هم اکنون (حال) در آن هستند مشخص و سپس

خانه های قبل و بعد را پر کنند. بر فعالیت های آنها نظارت و آنها را راهنمایی کنید.



برگه دانش آموزان ممکن است به این شکل تکمیل شود.

– با انجام این فعالیت دانش آموزان برای انجام فعالیت های صفحه ۶ و کاربرگ شماره (۱) آماده می شوند این فعالیت ها را در کلاس انجام دهید. روی کاربرگ شماره (۱) نوشتن یک کار کافی است. برای مثال :

من دیروز با مادرم به بازار رفتم. من امروز ورزش می کنم. من فردا با پدرم به پارک خواهم رفت.  
من دیروز درس خواندم. من امروز امتحان املاء دارم. من فردا امتحان ریاضی خواهم داد.

### به پایان ببرید


– از دانش آموزان بخواهید کاربرگ شماره ۲ را در منزل کامل کنند، عکس های خود را بچسبانند و آنهایی که می توانند یک نقاشی از آینده خود ترسیم و اگر علاقه ندارند به صورت متن چند جمله ای درباره آینده خود بنویسند. این فعالیت جنبه خلاقیتی دارد.

خط زمان


کار برگه ی شماره ی ۱

در ریاضی - کلاس = یکم - خانم = احمدی


تصویری از خودتان در آینده نقاشی کنید.  
یا چند جمله درباره ی آینده خودتان بنویسید.




گذشته



حال



آینده



– محورهای عمده ارزشیابی : متناسب با محورهای ارزشیابی بچه ها باید قادر باشند با دلیل و مدرک تغییرات بدنی، نیازها و توانایی های خود را بیان کنند. همچنین روی خط زمان، فعالیت های خود را برحسب گذشته، حال و آینده جانمایی کنند و مدارک و شواهد مربوط به رشد خود را مرتب نمایند. فعالیت های کلاسی مربوط به خط زمان نیز از محورهای ارزشیابی است.

با انجام این فعالیت بچه‌ها درمی‌یابند که با یکدیگر شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارند.  
— اکنون بچه‌ها را متوجه ویژگی‌های جسمانی و استعدادها و توانایی‌ها کنید. از آنها بخواهید عکس‌های کتاب را با دقت مشاهده کنند. پیرسید رنگ موی این پسر با دیگری چه تفاوتی دارد؟ رنگ پوست این افراد چه تفاوتی دارد؟ آیا همه این بچه‌ها دوست دارند بازی کنند؟ آیا همه این بچه‌ها از اینکه به آنها محبت کنند خوشحال می‌شوند؟

از یک یا چند نفر از دانش‌آموزان بخواهید از روی متن درس بخوانند. آنها را متوجه این نکته کنید که همه ما مخلوقات خداوند هستیم و خداوند ما را با این شباهت‌ها و تفاوت‌ها آفریده است. با ذکر معنی آیه شریفه ۱۱ سوره حجرات و دیگر آیات لزوم پرهیز از تمسخر را توضیح دهید. سؤال ۲ را که پاسخ واگرا دارد به بحث بگذارید.

— در مرحله بعد بهتر است معلم خودش را به‌طور کامل معرفی کند و علاوه بر ذکر مشخصات شناسنامه‌ای از خانواده خود (تعداد خواهران و برادران، فرزندان و ...) علاقه‌مندی‌های خود، روند تحصیل خود، دوستان خود و نظایر آن برای بچه‌ها تعریف کند. بدین ترتیب هم نحوه معرفی کردن را آموزش دهید و هم از آنجایی که معمولاً دانش‌آموزان علاقه‌مند هستند درباره زندگی خصوصی معلمشان بیشتر بدانند، فضای صمیمیت بیشتری به وجود بیاورید.

### به پایان ببرید

— با خلاصه کردن مطالب، نتیجه بگیرید که هر یک از دانش‌آموزان منحصر به فرد هستند. همه ما با یکدیگر شباهت‌ها و تفاوت‌هایی داریم و همه انسان‌ها مخلوق خداوند هستند.  
— به دانش‌آموزان بگویید فرض کنید به یک برنامه تلویزیونی دعوت شده‌اید و قرار است جلوی دوربین تلویزیون، خودتان را به همه مردم معرفی کنید. با توجه به مشخصات برگه ۱ و ۲ که کامل کرده‌اید، تمرین کنید و این کار را انجام بدهید.

چند دانش‌آموز داوطلب که آمادگی دارند ممکن است در همان جلسه این کار را به خوبی انجام دهند. سایرین به نوبت در جلسات بعد پس از تمرین این کار را انجام می‌دهند.

**محورهای عمده ارزشیابی:** بر طبق انتظارات یادگیری، ثبت ویژگی‌های خود در یک فرم، بیان چند مورد شباهت‌ها و تفاوت‌های خود و دیگران، معرفی شفاهی خود در حضور جمع و احترام به هموعان از محورهای ارزشیابی می‌باشد. البته پیشنهاد می‌شود.



## آیا ما مثل هم هستیم؟

**۳**

**آیا ما مثل هم هستیم؟**



با همسانان تو که می‌کنی، هر یک از شماهایی چه می‌فکرند؟

چیزی که به شما خود و آن‌ها مثل دارند...

چیزی که بین ما و آن‌ها تفاوت دارد...

چیزی که به شما و آن‌ها تفاوت می‌دهد...

آیا تفاوت‌هایی هم بین ما با همسانان برای مثال ما و آن‌ها هم برای خود دارند...

رنگ پوست، زبان، مذهب و تفکر، فرهنگ، آداب و عادات، آداب معاشرت، آداب معاشرت، آداب معاشرت...



آیا ما مثل هم هستیم؟

**۳**

**آیا ما مثل هم هستیم؟**

نام	نام خانوادگی	مذهب

آیا هر یک از ما که گفتیم با همسانان در آداب معاشرت، آداب معاشرت و آداب معاشرت...

انتظارات یادگیری : انتظار می‌رود دانش‌آموزان بتوانند :

– علاقه‌مندی‌ها و توانایی‌های خود را در یک فرم خام بنویسند و ثبت کنند.

– تفاوت‌ها و شباهت‌های خود را با همکلاسی‌هایشان بیابند و بیان کنند.

– خود را به‌طور مناسب در حضور جمع معرفی کنند (مشخصات شناسنامه‌ای، علاقه‌مندی‌ها

و توانایی‌ها)

– به هموعان خود احترام بگذارند و از تمسخر یا رفتارهای نامناسب با دیگران پرهیز کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز : کتاب درسی، کاربرگ‌های ۱ و ۲



## پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها

### آماده کنید

— درس را با فعالیت (پاسخ دهید و مقایسه کنید) بر گه (۲) مندرج در صفحه ۷ (اشتباهاً در این صفحه و قبل از درس ۳ چاپ شده که بعداً تصحیح خواهد شد) آغاز کنید :

از دانش‌آموزان بخواهید روی فرم خام کتاب چند کاری را که بلد هستند و می‌توانند انجام دهند و چند کار که دوست دارند در آینده یاد بگیرند و علاقه‌مندی‌های خود را در جای مناسب بنویسند. دانش‌آموزان با فکر کردن دربارهٔ خود و پرکردن فرم برای درس آماده می‌شوند.

### آموزش دهید

— ابتدا از دانش‌آموزان داوطلب و سپس سایرین بخواهید که بایستند و مندرجات فرم خود را بخوانند.

— در مرحلهٔ بعد از هر گروه (برای مثال دانش‌آموزانی که پشت یک میز نشسته‌اند) بخواهید فرم‌های خود را باهم مقایسه کنند. از هر گروه بپرسید چه شباهت‌هایی بین شما وجود دارد؟ برای مثال من و دوستم هر دو ورزش فوتبال را دوست داریم، یا من و دوستانم همگی دوست داریم در آینده رانندگی یاد بگیریم و ... و ... سپس سؤال کنید چه تفاوت‌هایی بین شما وجود دارد؟

### فعالیت‌هایی به کار بندیم

فعالیت ۱ در جریان درس قبل توضیح داده شد.

فعالیت ۲ را با کمک دانش‌آموزان انجام دهید. از هم بخواهید یک عکس بیاورند و تاریخ تولد دقیقشان را بگویند. روی یک مقوا نمودار را ترسیم کنید. و با کمک آنها عکس‌ها را بچسبانید.

توجه : این نمودار را به دیوار کلاس نصب کنید. نمودار تا پایان سال تحصیلی باید روی دیوار باشد.



نمونه انجام شده در یک مدرسه

ویژگی‌ها و موارد استفاده از این نمودار به شرح زیر است :

– بچه‌ها مفاهیم ریاضی مربوط به نمودار ستونی را بهتر درک و مرور خواهند کرد.  
– معلم می‌تواند به کمک بچه‌ها برای روزهای تولد دانش‌آموزان برنامه‌ای تدارک ببینند. برای مثال ۵ دقیقه از وقت کلاس آن روز را به تشویق و تبریک به دانش‌آموزی که روز تولدش است و یا دادن یک هدیه کوچک (برای مثال لوازم‌التحریر) به او اختصاص بدهد. بهتر است در هر یک از این جلسات یکی دو نفر از دانش‌آموزانی نیز که در ماه‌های خرداد، تیر، مرداد، شهریور به دنیا آمده‌اند تشویق شوند.

– آشنایی و الفت بیشتری بین دانش‌آموزان به وجود می‌آید.

– از این نمودار در فعالیت آخرین درس کتاب نیز استفاده می‌شود به طوری که بچه‌ها برای دانش‌آموز یا دانش‌آموزانی که در آن ماه متولد شده‌اند یک کارت تبریک درست کرده و به نشانی منزل او پست می‌کنند.

در این موارد با دادن بازخورد به دانش‌آموز، فرصت‌های مجدد برای انجام بهتر و تصحیح فعالیت‌ها فراهم شود.

- یکی از مهارت‌های مورد تأکید در این درس معرفی خود در حضور جمع می‌باشد که مستلزم روحیه اعتماد به نفس نیز هست. بچه‌ها باید قادر باشند درباره خود صحبت کنند. به آنها فرصت تمرین و تصحیح فعالیت بدهید. لذا موضوع را در یک جلسه خاتمه ندهید. ممکن است برای پرورش این مهارت در دانش‌آموزان به چند ماه وقت نیاز داشته باشید و به‌ویژه از بچه‌هایی که در این زمینه ضعف دارند بخواهید بیشتر تمرین کنند و در فرصت‌های مناسب وقتی برای معرفی در اختیار آنها بگذارید.
- یکی از نکات تربیتی مهم این درس این است که بچه‌ها از تمسخر و یا با القاب و اسامی زشت یکدیگر را خطاب کردن پرهیز کنند. به‌ویژه در جاهایی که این رفتار مشاهده می‌شود با خانواده نیز گفت‌وگو کنید تا دانش‌آموزان از این رفتار نامطلوب چه در محیط خانه و روابط با خواهر و برادرها و چه در مدرسه با همکلاسی‌ها اجتناب نمایند و به زشتی و گناه بودن آن واقف شوند.

### فعالیت‌های بیشتر

از دانش‌آموزانی که علاقه‌مند هستند بخواهید تصویری از خود که در ضمن مهارت‌ها یا علاقه‌مندی‌هایشان را هم نشان می‌دهد نقاشی کنند و به کلاس بیاورند. نقاشی‌ها را با گیره به نخ آویزان کنید و در کلاس در معرض نمایش بگذارید.





# خانواده



درس ۴: اعضای خانواده  
 درس ۵: خانواده‌ام را دوست دارم  
 درس ۶: تغییر در خانواده  
 درس ۷: از بزرگ‌ترها قدردانی کنیم.

مفاهیم کلیدی	راهبردها یا حوزه‌های موضوعی
تهیه شجره‌نامه	مدارک و شواهد تغییر و تحول
تغییر در خانواده (ابعاد خانواده، تشکیل خانواده جدید و گسترش خانواده و ...)	زمان، تداوم و تغییر
نیکی به والدین و بزرگ‌ترها	مسئولیت‌ها و تکالیف نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسات اجتماعی
اهمیت و کارکردهای خانواده	نظام اجتماعی
تعلق به خانه و خانواده	تعلق و هویت میراث فرهنگی
آموزه‌های دینی مربوط به رفتار در خانواده	فرهنگ و هویت
احترام، مهربانی و قدردانی از بزرگ‌ترهای خانواده	ارزش‌ها و اخلاق
رجوع شود به جدول پوشش مهارت‌ها (صفحه ۲۷-۲۲ همین کتاب)	مسئولیت‌پذیری
	بررسی و کاوش، برقراری ارتباط، خلاقیت، مشارکت، واکنش شخصی و اظهار نظر
	مهارت‌های کاوشگری

### **مضمون فصل و اهمیت آن**

در این فصل دانش‌آموزان درباره مفهوم خانواده و روند تبدیل یک خانواده به چند خانواده می‌آموزند و ضمن آشنایی با کارکردهای مختلف و تأمل در آنها و همچنین شجره‌نامه و نسبت‌های خانوادگی، به قدردانی از اعضای خانواده به‌ویژه پدر و مادر و سالمندان ترغیب می‌شوند. باتوجه به جایگاه و نقش مهم خانواده در اجتماع و در دین اسلام و تأکید برنامه درسی ملی بر آن، ضرورت و اهمیت آموزش این فصل نمایان می‌شود.



## اعضای خانواده



انتظارات یادگیری : انتظار می‌رود دانش‌آموزان بتوانند :

– با توجه به تصاویر، تعداد اعضای خانواده را بشمارند و درباره زندگی در یک خانواده بزرگ یا کوچک اظهار نظر کنند.

– پرسشنامه‌ای را درباره تعداد اعضای خانواده همکلاسی‌هایشان اجرا و تکمیل کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز : کتاب درسی، کاربرگ شماره ۳، تعدادی عکس از گروه‌های دیگر

غیر از خانواده مثلاً افرادی که در صف اتوبوس ایستاده‌اند، کارگران یک کارخانه و ...

### پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها

#### آماده کنید

– قبلاً از بچه‌ها بخواهید که خود و اعضای خانواده‌شان (پدر، مادر، برادر، خواهر و یا سایر

کسانی را که با آنها زندگی می‌کند) را نقاشی کنند و به کلاس بیاورند. (کیفیت نقاشی چندان مهم نیست، بدیهی است بعضی بچه‌ها مهارت بیشتری در این کار دارند، هدف این است که بچه‌ها کسانی را که با آنها زندگی می‌کنند به عنوان اعضای خانواده در نظر بیاورند و تصویری از آنها ارائه دهند. به آنها بگویید سعی کنید اعضا را با مشخصاتشان بکشند. (رنگ مو، نوع لباس، عینک و ...)

### آموزش دهید

– از دانش‌آموزان بخواهید نقاشی‌های خود را روی میز بگذارند. به آنها بگویید شما عضو یک خانواده هستید. به نقاشی خود نگاه کنید. آیا همه اعضای خانواده را نقاشی کرده‌اید؟ نقاشی‌ها را کنترل کنید. اکنون نام اعضای خانواده را کنار نقاشی هر یک بنویسید و نسبت‌ها را هم ذکر کنید مثلاً برادر (محسن) خواهر (مریم) پدر (اکبر) و ... خودم (شیرین)

– اکنون جمع تعداد اعضای خانواده را بنویسید. خانواده شما چند نفره است؟  
برگه خود را با دوستانتان از نظر تعداد اعضا مقایسه کنید. آیا تعداد اعضای خانواده همه بچه‌های کلاس یکسان است؟

– در مرحله بعد از بچه‌ها بخواهید عکس‌های کتاب را مشاهده کنند و پرسش‌های گفت‌وگو کنید صفحه ۱۳ را به بحث بگذارید. هر خانواده چند نفرند؟ به نظر شما چه چیز مشترکی در این عکس‌ها وجود دارد؟ آیا اعضای خانواده یکدیگر را دوست دارند؟

– عکس گروه‌های دیگری غیر از خانواده را به بچه‌ها نشان بدهید برای مثال افرادی که در صف اتوبوس ایستاده‌اند، افرادی که در یک کارگاه خیاطی مشغول دوختن لباس هستند و ... بپرسید آیا این‌ها خانواده هستند؟ چرا؟

– سپس از آنها بخواهید درباره (سایز) اندازه خانواده اظهار نظر کنند که آیا دوست دارند در یک خانواده بجمعیت و بزرگ زندگی کنند یا خانواده کوچک؟ چرا؟

### به پایان ببرید

– مباحث مطرح شده در کلاس را جمع‌بندی کنید. همه ما در خانواده زندگی می‌کنیم. اعضای خانواده از یکدیگر مراقبت می‌کنند. تعداد اعضای خانواده‌ها با هم فرق دارد.

– از دانش‌آموزان بخواهید کاربرگه شماره ۳ را که یک مهارت کاوشگری (پرکردن پرسشنامه) و در عین حال یک مهارت عددی و حسابی نیز است انجام دهند. به آنها آموزش دهید که در هنگام سؤال کردن از افراد باید از آنها مؤدبانه درخواست کنید و اگر مایل بودند به شما پاسخ می‌دهند.

محورهای عمده ارزشیابی: محورهای عمده ارزشیابی این درس همان تکالیف محوله کلاسی شامل معرفی تعداد و اعضای خانواده توسط دانش‌آموز، شرکت و بحث و اظهار نظر و بالاخره انجام و تکمیل صحیح یک پرسشنامه کاوشگری است.

#### ملاحظات تدریس / دانستنی‌های معلم

در این درس و درس‌های بعد ممکن است دانش‌آموزانی که خانواده از هم گسیخته یا مشکلاتی در این زمینه دارند احساس ناراحتی داشته باشند. تصویر پایین صفحه ۱۲ کتاب درسی خانواده‌ای را که در آن پدر فوت کرده است، نشان می‌دهد. این تصویر از آن جهت گذاشته شده که بچه‌هایی که با یکی از والدین زندگی می‌کنند و پدر یا مادر را به هر دلیلی از دست داده‌اند، احساس ناراحتی نکنند و بدانند که در آن شرایط نیز دارای خانواده هستند. در گفت‌وگوهای کلاسی، صحبت درباره خانواده باید کاملاً داوطلبانه باشد. اگر دانش‌آموزی حیثاً وارد مسائلی نظیر طلاق و سایر مسائل خانوادگی شد با ظرافت بحث را تغییر دهید اما دانش‌آموزانی را که مشکلاتی دارند دریابید و در خارج از کلاس به مشکل آنها رسیدگی کنید.

## خانواده‌ام را دوست دارم



انتظارات یادگیری : انتظار می‌رود دانش‌آموزان بتوانند :

- کارکردهای خانواده را بیان کنند و مثال بزنند.
- احساس قدردانی و محبت و همدلی نسبت به اعضای خانواده به ویژه پدر و مادر داشته باشند.
- مواد و وسایل مورد نیاز : کتاب درسی، تعدادی عکس از اعضای خانواده که کارکردهای مختلف را نشان می‌دهد، تعدادی عکس از آلبوم خانوادگی معلّم (در صورت تمایل)

### پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها

#### آماده کنید

- در درس قبل بچه‌ها خانواده خود را نقاشی کرده‌اند و با تعداد اعضای خانواده و مفهوم

آن آشنا شده‌اند. درس را با فعالیت «عکس خوانی» آغاز کنید. بچه‌ها را ترغیب کنید که جای شخصیت‌های عکس‌ها حرف بزنند (ص ۱۴ و ۱۵) هر تصویر چه خبری را نشان می‌دهد؟ برای مثال: (تصویر محبت) پسر می‌گوید: مادر روزت مبارک، دوستت دارم، مادر: من هم ترا دوست دارم / ممنونم چه گل زیبایی! یا (تصویر مراقبت از یکدیگر) پدر: ببینم پسرم مثل این که تب داری! پسر: بابا حالم خوب نیست و ...

اجازه بدهید بچه‌ها با خلاقیت و ابتکار خود پس از مشاهده عکس‌ها، نقش بازی کنند.

### آموزش دهید

پس از بحث و گفت‌وگو دربارهٔ عکس‌ها، کارکردهای خانواده را روی تخته بنویسید و از بچه‌ها بخواهید در هر مورد مثال یا مثال‌هایی بزنند و داوطلبانه دربارهٔ خانوادهٔ خود صحبت کنند یا خاطره‌ای تعریف کنند.

محبت ←

مراقبت از یکدیگر ←

تفریح و سرگرمی ←

یادگیری ←

اگر معلم مایل باشد می‌تواند عکسی از دوران کودکی خود با اعضای خانواده‌اش را به بچه‌ها نشان بدهد یا عکسی از خانوادهٔ فعلی خود به‌ویژه در کنار فرزندان نشان بدهد. پیشنهاد می‌شود معلم نیز از خاطرات خوب خود دربارهٔ یکی از کارکردهای خانواده تعریف کند برای مثال چه کارهایی از پدر یا مادرش یاد گرفته است. یا پدر و مادر در چه سرگرمی‌هایی با او همراهی می‌کردند و ... بیان این خاطرات موجب ایجاد فضای صمیمانه در کلاس می‌شود.

### به پایان ببرید

با جمع‌بندی انواع کارکردهای خانواده و اهمیت خانواده و نقشی که در آسایش و تربیت بچه‌ها دارد از آنها پرسید از زحمات پدر و مادر چگونه باید قدردانی کرد و چه کارهایی باید انجام داد؟ به‌نظر شما چه کارهایی پدر و مادر را ناراحت می‌کند؟ دانش‌آموزان در این باره خوب فکر کنند بعداً پاسخ را در کلاس بیان کنند.

محورهای عمده ارزشیابی : بیان کارکردهای خانواده با مثال، احساس قدردانی و همدلی با خانواده (که توسط خانواده ارزشیابی و به معلم منعکس می‌شود) و مشارکت در فعالیت عکس خوانی سه محور عمده ارزشیابی این درس است.

#### ملاحظات تدریس / دانستنی‌های معلم

در این درس و درس‌های بعد، مشارکت خانواده ضرورت کامل دارد. توجه کنید که ما می‌خواهیم همدلی، محبت، همکاری، قدردانی و احساس مسئولیت در خانواده را در بچه‌ها پرورش دهیم. به همین منظور همان‌طور که در مقدمه کتاب نیز گفته شد باید جلسه‌ای با حضور خانواده‌ها تشکیل دهید و محورهای آموزشی و نکات تربیتی را به آنها اطلاع دهید تا از دوگانگی و تعارض در آموزش جلوگیری شود. در مواردی که احساس می‌کنید با توجه به منطقه زندگی، خانواده‌ها نیاز به آموزش بیشتر برای نحوه تعامل با فرزندان خود دارند از مشاور یا روانشناس تربیتی دعوت کنید تا در این جلسه نکات و ملاحظات لازم را با خانواده‌ها درمیان بگذارد و آنها را راهنمایی کند. توجه کنید که هدف اصلی ما از درس مطالعات اجتماعی اصلاح تربیت و پرداختن به همین ملاحظات می‌باشد.





## تغییر در خانواده

**تغییر در خانواده**

با گذشت زمان، اعضای هر خانواده با هم می‌کنند. به این صورت خانواده‌ها بزرگ می‌شوند یا کوچک می‌شوند.

با تولد یک بچه جدید، اعضای خانواده بیشتر می‌شوند و خانواده تغییر می‌کند.

بعضی از خانواده‌ها بزرگ می‌شوند و بعضی کوچک می‌شوند.

بعضی بزرگ می‌شوند، یعنی از اعضای خانواده برای تحصیل یا کار به غیر از کارهای خانه و خانه‌ها می‌روند.

بعضی کوچک می‌شوند، یعنی یکی از اعضای خانواده فوت می‌کند.

با گذشت زمان، اعضای هر خانواده با هم می‌کنند. به این صورت خانواده‌ها بزرگ می‌شوند یا کوچک می‌شوند.

با تولد یک بچه جدید، اعضای خانواده بیشتر می‌شوند و خانواده تغییر می‌کند.

بعضی از خانواده‌ها بزرگ می‌شوند و بعضی کوچک می‌شوند.

بعضی بزرگ می‌شوند، یعنی از اعضای خانواده برای تحصیل یا کار به غیر از کارهای خانه و خانه‌ها می‌روند.

بعضی کوچک می‌شوند، یعنی یکی از اعضای خانواده فوت می‌کند.

### انتظارات یادگیری : انتظار می‌رود دانش‌آموزان بتوانند :

- مفهوم تغییر در خانواده را دریابند و بتوانند یکی دو مورد تغییرات را بیان کنند.
- تبدیل یک خانواده به چند خانواده (بزرگ شدن فرزندان و ازدواج و بچه‌دار شدن آنها) را بفهمند و بتوانند نسبت‌های فامیلی (نوه، پدربزرگ) (پدر پدر، پدر مادر و ...) را به‌طور صحیح تشخیص دهند و بیان کنند.

- از طریق کاربرگ، شجره‌نامه یا درخت خانوادگی خود را کامل کنند.

- یک دعا درباره اعضای خانواده خود بنویسند.

مواد و وسایل مورد نیاز : کتاب درسی، کاربرگ شماره ۴

## پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها

### آماده کنید

- به منظور فهم بهتر موضوع بهتر است از هفته قبل دانش‌آموزان را توجیه کنید که کاربرگ شماره ۴ (شجره‌نامه من) را با کمک پدر و مادرشان تکمیل کنند. می‌توانید یک نمونه را درست کنید (شجره‌نامه خودتان) و به آنها نشان دهید. آنها را راهنمایی کنید که در جای مناسب عکس‌ها را بچسبانند و اگر عکس هریک را ندارند نام آنها را بنویسند.
- از طریق یادداشت از خانواده بخواهید که به بچه‌ها در انجام این فعالیت کمک کنند.
- در هنگام شروع درس از آنها بخواهید شجره‌نامه خود را روی میز بگذارند.

### آموزش دهید

- با استفاده از شجره‌نامه‌ای که بچه‌ها درست کرده‌اند، نسبت‌ها را بررسی کنید. برای مثال اینکه آنها برای پدر بزرگ و مادر بزرگ خود نوه محسوب می‌شوند. بچه‌ها می‌توانند بارسم دایره‌های دیگر در کنار دایره مربوط به خود اسامی خواهر و برادرها را هم اضافه و شجره‌نامه را تکمیل کنند و نسبت‌ها را بیان کنند.
- با توجه به تصاویر کتاب مراحل تغییر در خانواده (تولد بچه‌ها، ازدواج آنها و تشکیل خانواده‌های دیگر و پیر شدن پدر و مادر) را از طریق پرسش و پاسخ آموزش دهید.
- در حین تدریس از بچه‌ها بخواهید تغییراتی که در این سال‌ها در خانواده آنها به وقوع پیوسته به طور داوطلبانه بیان کنند برای مثال تولد یک بچه، ازدواج برادر یا خواهر، نقل مکان کردن یا قبول شدن یکی از اعضای خانواده در دانشگاه در شهرستانی دیگر بررسی کنید آیا این تغییرات شما را خوشحال کرد؟ احساس شما چه بود؟ ممکن است برخی بچه‌ها تغییرات ناراحت‌کننده‌ای مثل از دست دادن یکی از اعضای خانواده یا بیمار شدن وی و ... را ذکر کنند. اجازه دهید بچه‌ها تغییرات ناراحت‌کننده را هم بیان کنند. سپس آنها را با توجه به موضوع بردباری، مقاومت و برخورد صحیح با مشکلات و ناراحتی‌ها هدایت کنید و با آنها درباره آنچه موجب ناراحتی‌شان شده، همدردی کنید.

### به پایان ببرید

با مرور و جمع‌بندی از مطالب درسی از بچه‌ها بخواهید یک دعا درباره اعضای خانواده‌شان

بنویسند.

توجه کنید، هدف از این فعالیت، ترویج فرهنگ دعا، پناه بردن به خداوند در هنگام مواجهه با مشکلات یا به قصد شکرگزاری از نعمات می‌باشد. به عبارت دیگر می‌خواهیم دانش آموزان آرزوی خود را برای اعضای خانواده در قالب دعا بیان کنند و دعا کردن را یاد بگیرند.

**محورهای عمده ارزشیابی:** کامل کردن شجره‌نامه و بیان شفاهی نسبت‌ها روی آن به‌طور صحیح، نوشتن یک دعا دربارهٔ خانواده و شرکت در گفت‌وگوی کلاسی و بیان یکی دو نمونه تغییرات خانواده محور اصلی ارزشیابی است.



## پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس

### آماده کنید

برای شروع می‌توانید از راهکارهای مختلف

استفاده کنید :

۱- اگر فیلم کوتاه یا بخشی از یک فیلم را که در آن محبت، همدلی یا قدردانی بچه‌ها از یک سالمند خانواده را نشان می‌دهد در اختیار دارید نمایش دهید.

۲- اگر دانش‌آموزانی را می‌شناسید که می‌توانند خوب ایفای نقش کنند، نمایشنامه‌ای ترتیب دهید، سناریوی کوتاهی بنویسید و بچه‌ها را تمرین دهید تا در نقش یک پدربزرگ یا مادربزرگ و نوه، ایفای نقش کنند.



۳- یکی از روش‌های مؤثر دیگر این است که ابتدا خودتان با صدای بلند و با به کارگیری لحن و آهنگ مناسب در صدا داستان «هدیه خدا» را برای بچه‌ها بخوانید. دانش‌آموزان کتاب را می‌بندند و گویش می‌کنند و شما نیز باید به طریقی داستان را بخوانید که آنها بتوانند به خوبی فضای داستان را مجسم کنند.

### آموزش دهید

پس از خواندن داستان پرسش‌های بخش گفت‌وگو کنید را درباره داستان، مطرح کنید. منظور مادربزرگ از این که به نوه‌اش می‌گفت تو دست منی، تو پای منی ... چه بود؟ و ... - از دانش‌آموزان بخواهید نظرات پسر و دختر را درباره پدربزرگ و مادربزرگ در صفحه ۱۸ بخوانند و خود نیز اظهار کنند.

از آنها بخواهید درباره پدربزرگ و مادربزرگان صحبت و یا خاطره‌ای تعریف کنند. نکته: توجه کنید که در یک کادر صحبت از مادربزرگی است که خدمتی به فرزند و نوه‌های خود می‌کند و در کادر دیگر پدربزرگی که بیمار است و نمی‌تواند دیگر خدمتی داشته باشد بلکه نیاز به مراقبت نیز دارد. بچه‌ها نباید توقع داشته باشند که همواره پدربزرگ و مادربزرگ را به عنوان کسانی

که قرار است نیازی از آنها رافع کنند ببینند.

– فعالیت شماره ۲ گفت‌وگو کنید یک موضوع چالش‌برانگیز است. ممکن است هریک از بچه‌ها دلیلی برای بردن یا نبردن مادر بزرگ به سفر بیاورند. اجازه بدهید آنها نظرات خود را بیان کنند و سپس به طور ظریف با استفاده و تکیه بر نظرات دانش‌آموزانی که معتقدند باید مشکلات مادر بزرگ را تحمل کرد و صبور بود، آنها را به این موضوع حساس نمایند که تنها نباید به فکر خود باشند.

### به پایان ببرید

با مرور و جمع‌بندی مطالب درسی از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت شماره (۱) به کار ببندیم را انجام دهند. در جلسه‌ای که با خانواده‌ها گذاشته‌اید و یا طی یک یادداشت از والدین بخواهید اجازه بدهند بچه‌ها به ابتکار و سلیقه خود راهی را برای قدردانی از پدر بزرگ و مادر بزرگ انتخاب کنند، (خریدن هدیه، رفتن به دیدن او، تهیه کارت یا نقاشی قدردانی و ...) و سپس به او کمک کنند تا این کار را انجام دهد.

محورهای عمده ارزشیابی : محور عمده بروز حساسیت نسبت به قدردانی و رفتار مناسب با سالمندان خانواده و قدردانی عملی از آنها است (ارزشیابی مذکور از طریق والدین صورت می‌گیرد).

